

Otázky mentálního zdraví v letectví

PhDr. Oliver Dzvonič, CSc.
Psychologické a psychiatrické
oddělení ÚLZ Praha

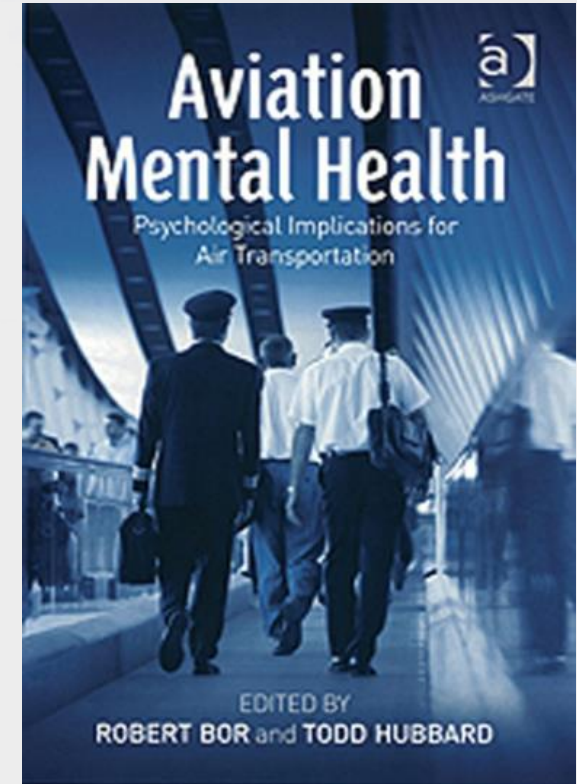

By Jim Borgman, The Cincinnati Enquirer

Co je mentální zdraví ?

- Mentální nebo duševní zdraví označuje úroveň psychologické pohody nebo absenci mentální poruchy.
- Pozitivní psychologie - mentální zdraví může obsahovat schopnost jednotlivce mít radost ze života a vytvořit rovnováhu mezi životními aktivitami.
- Mentální zdraví možno definovat i jako výraz emocí a znamená úspěšnou adaptaci na různé požadavky.

EASA AMC₁ MED.B.059 Psychiatrie

- Psychotická porucha
- Organická mentální porucha
- Alkohol a psychotropní látky
- Schizofrenie, schizotypální porucha nebo porucha s bludy
- Porucha nálady
- Neurotická, posttraumatická stresová porucha nebo somatomorfni porucha
- **Osobnostní porucha nebo porucha chování**
- Poruchy způsobené používáním alkoholu nebo jiných substancí
- Záměrné sebepoškozování

MKN 10 - definice

Poruchy osobnosti jsou:

... "hluboce zakořeněné a přetrvávající vzorce chování, projevující se jako neměnné odpovědi na široký rozsah osobních a sociálních situací.

Představují extrémní, nebo významné odchylky od způsobů, kterými průměrný člověk v dané kultuře vnímá, myslí, cítí a zvláště utváří vztahy k druhým".

Lidé s poruchou osobnosti

- při frustraci snadno podléhají **úzkosti a depresi**
- nebo **závislosti na návykových látkách.**
- často **nevidí problém u sebe,** ale u druhých osob.
- časté jsou **obranné mechanismy,** které vedou k **potlačení ohrožujících či bolestných impulzů**
- nebo takových, které **odporují vlastnímu sebepojetí člověka.**

Sebevražedné a sebedestruktivní chování v letectví

- Přibližně **2-3%** všech fatálních leteckých nehod může být spojeno se **sebevražedným chováním**, a mnoho dalších nehod může mít souvislost s tím, že (sebe) destruktivní chování mohlo být spolupůsobícím faktorem.
- **Narcistická (samolibá) porucha osobnosti** stojí na vrcholku důležitosti, pokud jde o volbu způsobu (metod) sebevražd pilotů.
-

Sebevražedné a sebedestruktivní chování v letectví

- Prekurzory zahrnují nerozpoznanou depresi, sklon k závislostem (alkohol, drogy) a rodinné problémy pilotů.
- Z hlediska vyšetřování leteckých nehod je nezbytná tzv. **psychologická autopsie**, co znamená **důkladné prověření osobního života, životního stylu za účelem porozumění záměrům a jejich příčinám.**

Sebevraždy pilotů letadlem

Authors: Vuorio, Alpo; Laukkala, Tanja; Navathe, Pooshan; Budowle, Bruce; Eyre, Anne; Sajantila, Antti
Source: Aviation, Space, and Environmental Medicine, Volume 85, Number 8, August 2014, pp. 841-846(6)

- **100% pilotů byli muži** a z hlediska věku byli rovnoměrně zastoupené věkové kategorie pilotů jak mladších tak starších 40 let
- **38% pilotů** mělo v anamnéze **vážné psychické problémy**
- **40% sebevražd** nebo pokusů bylo v souvislosti s **problémy se zákonem** (např. nevyrovnané finanční závazky, dluhy a pod)
- **46% případů sebevražd** mělo souvislost s **problémy v rodině** nebo **se vztahovými problémy**
- **24% případů** zahrnovalo požívání **alkoholu**
- **14%** zahrnovalo nelegální **užití léků** nebo **drog**
- **24%** neoprávněné **použití letadla**

PŘÍKLADY „MENTALNÍHO SELHÁNÍ“ V LETECKÉ DOPRAVĚ

- **Leden 2008**, palubní průvodčí společnosti Air Canada pomohl kapitánovi vykonat nouzové přistání potom, co kopilot utrpěl nervový šok.
- Kopilot byl odtažen z pilotní kabiny potom, co začal „mluvit od věci“ a stal se neschopným letu.

PŘÍKLADY „MENTALNÍHO SELHÁNÍ“ V LETECKÉ DOPRAVĚ

- **Březen 2012**, American Airlines palubní průvodčí začala křičet 'nestěžujte si, když havarujeme' a mluvit o útoku z 9/11 do intercomu během předletového bezpečnostního brífinku.
- Cestující v 1. třídě na trase Dallas-Fort Worth - Chicago pomohl posádce palubních průvodčí zpacifikovat jejich kolegyni, která údajně již delší dobu trpěla bipolární poruchou.

PŘÍKLADY „MENTALNÍHO SELHÁNÍ“ V LETECKÉ DOPRAVĚ

- **Březen 2012** kapitán společnosti Jet Blue (již po druhé tento měsíc) upadl do psychotického stavu, přičemž opustil kabinu pilotů a začal vyhrožovat cestujícím, že letadlo bylo uneseno a havaruje.
- Ostatní členové posádky museli kapitána zpacifikovat až do jeho přistání kopilotem, který zablokoval dveře pilotní kabiny před kapitánem.
- 2015 kapitán Osbon Clayton žaluje Jet Bue za to, že nerozpoznala jeho zdravotní (psychické) problémy.

Doporučení ohledně mentálního zdraví I

Aerospace Medical Association Ad Hoc Working Group

on Pilot Mental Health Aviat Space Environ Med 2012; 83:1184–5.

- Pracovní skupina doporučuje lékařům provádějícím letecko-lékařská vyšetření získat **doplňující periodický výcvik v otázkách mentálního zdraví v letectví.**
- Podobně, doporučuje **posádkám letadel, jejich rodinám a leteckým organizacím (civilním i vojenským), aby zvýšili pozornost otázkám mentálního zdraví v letectví.**
- **U lékařů se doporučuje v tomto směru vyšší stupeň znalostí, schopnost rozpoznání, informovanost a diskuze.**
- **CRM výcvik pro piloty zlepšit o otázky zvládnání vlivů inkapacitace z důvodů poruch a problémů mentálního zdraví.**
- **Trénink uvědomění by měl být citlivý k regionálním a kulturním rozdílům a co nejvíc standardizovaný v globální letecké komunitě.**

Doporučení

Aerospace Medical Association Ad Hoc Working Group
on Pilot Mental Health

- Letecko-lékařská **asociace nedoporučuje extenzivní psychiatrické vyšetření jako součást rutinních letecko-lékařských prohlídek.**
- Letecko-lékařská asociace obecně **doporučuje leteckým lékařům a letecko-lékařské komunitě věnovat mnohem vyšší pozornost otázkám mentálního zdraví**, zejména obvyklým a detekovatelným podmínkám uchování mentálního zdraví, stresogením faktorům, jež mohou ovlivnit piloty a jejich letovou výkonnost.
- Letecko-lékařská asociace to doporučuje **uskutečnit cestou posílení vzdělávání a zvýšením schopností letecko-lékařské komunity rozpoznávat důležitost mentálního zdraví v letové bezpečnosti.**

PŘÍKLADY „MENTALNÍHO SELHÁNÍ“ V LETECKÉ DOPRAVĚ

- **8.3.2014, Indický oceán** - Přibližně 40 minut po vzletu byl ztracen kontakt s B-777 Malaysia Airlines na letu z Kuala Lumpur (Malajsie) do Beijing (Čína) s 239 osobami na palubě.
- Předpokládá se, že letadlo havarovalo v Indickém oceánu a všechny osoby na palubě zahynuly.
- Experti se domnívají, že **se jedná záměrný čin jednoho z pilotů**, pravděpodobně kapitána.
- V souvislosti s touto nehodou se spekuluje **o pojišťovacím podvodu**.

PŘÍKLADY „MENTALNÍHO SELHÁNÍ“ V LETECKÉ DOPRAVĚ

- **24.3.2015, Francie** - Letadlo A-320 společnosti Germanwings havarovalo na letu z Barcelony (Španělsko) do Düsseldorfu (Německo).

Hlavní příčiny letecké katastrofy Germanwings

- **Záměrný a plánovaný čin kopilota, který spáchal (sebe)vraždu, když zůstal sám v kokpitu.**
- **Selhal proces medicínské certifikace v tom, že nezabránil pilotovi s mentální poruchou ve výkonu jeho práv, stanovených jeho pilotní licenci zejména v otázkách zodpovědnosti pilota za vlastní zdravotní stav v případě jeho zhoršení v rozmezí dvou lékařských prohlídek.**

Aktuální návrhy opatření EASA k zamezení výskytu mentálního selhání pilotů

- 1. Zabezpečení 2 lidí (členové posádky) v kokpitu letadla - provozovatelé** by měli zajistit přiměřený výcvik .
- 2. Piloti by měli procházet psychologickým vyšetřením** jako součást výcviku, nebo před zahájením služby dopravního pilota.
- 3. Povinné testování na alkohol, drogy (léky) jako součást náhodného testování** v těchto případech: vstupní vyšetření pilotů na 1. třídu, nebo při vstupu do zaměstnání v aerolinkách, po nehodě a incidentu.
- 4. Stanovení programu školení AME** v otázkách v mentálního zdraví včetně zlepšení jejich praktických aplikací.
- 5. Vytvoření jednotné evropské aero medicínské databáze údajů** s možností sdílení informací z vyšetření letecké populace všemi leteckými lékaři.
- 6. Implementace podpůrného programu pro piloty** jako součást Safety Management Systému.

Final Report

Accident on **24 March 2015**
at **Prads-Haute-Bléone (Alpes-de-Haute-Provence, France)**
to the **Airbus A320-211**
registered **D-AIPX**
operated by **Germanwings**

BEA

Ministère de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie

Bureau d'Enquêtes et d'Analyses
pour la sécurité de l'aviation civile

Spolupůsobící faktory letecké katastrofy Germanwings

- kopilot se pravděpodobně obával o ztrátu licence profesionálního pilota, pokud by přiznal AME snížení jeho zdravotní způsobilosti;
- ztráta pilotní licence by znamenala ztrátu příjmu a neschopnost plnit finanční závazky kopilota;
- chybění jasných předpisů v německém právním systému, když na úkor obecného ohrožení se dodržovaly požadavky důvěrnosti a lékařského tajemství o zdravotním stavu kopilota.

- Bezpečnostní paradox: požadavky na uzamykání dveří pilotní kabiny vedly k nemožnosti do ní vstoupit dříve, než došlo k nárazu letadla do země.

Doporučení I

<http://news.aviation-safety.net/2016/03/13/final-investigation-report-released-into-germanwings-flight-4u9525-pilot-suicide-accident/>

- Pokud je vydán u uchazeče/čky s **psychologickými nebo psychiatrickými obtížemi** v anamnéze certifikát 1. třídy, bude se vyžadovat **stanovení podmínek pro další splnění zdravotní způsobilosti**.
- Toto může zahrnovat **omezení trvání doby platnosti certifikátu nebo potřebu specifického psychiatrického vyšetření** pro následné obnovení platné licence.

Doporučení II

- EASA navrhne do Evropského plánu letové bezpečnosti **vykonávání rutinní analýzy ztráty způsobilosti za letu s osobitým zřetelem na psychologicko-psychiatrické problémy** z důvodu opětovného posouzení lékařských hodnotících kritérií.
- Účelem je **identifikace rizik náhlé ztráty způsobilosti za letu** a posílení sběru dat k potvrzení efektivnosti těchto kritérií.

Doporučení III

- EASA provede rutinní **analýzu náhlé ztráty způsobilosti s osobitým zřetelem k psychiatricko-psychologickým otázkám.**
- Účelem je kontinuální zlepšování lékařských hodnotících kritérií, zlepšení hodnocení rizika náhlé ztráty způsobilosti za letu a posílení sběru dat za účelem validace efektivnosti těchto kritérií.

Další doporučení IV

- EASA zajistí aby evropští provozovatelé zahrnuli do jejich systému řízení **opatření ke snížení socio-ekonomických rizik ve vztahu ke ztrátě pilotní licence ze zdravotních důvodů.**
- IATA pobídne členské letecké společnosti k implementaci opatření ke snížení socio-ekonomických rizik v souvislosti se ztrátou pilotní licence ze zdravotních důvodů.
- EASA definuje podmínky, za kterých předpisy **EU umožní pilotům být schopnými pro létání za podmínek užívání antidepresiv** pod lékařskou kontrolou.
- WHO navrhne pro její členské státy směrnice s **definicí jasných pravidel pro poskytnutí údajů o zdravotním stavu v situaci, kdy je ohrožena veřejná bezpečnost** a když pacient toto sám odmítá, bez právního postihu či rizika pro poskytovatele zdravotní péče v případě poskytnutí soukromých údajů o takovém pacientovi.

Další doporučení IV

- Evropská komise ve spolupráci členskými státy Evropské unie **definuje jasná pravidla pro vyžádání zdravotních informací v případě obecného ohrožení**, včetně případů, když pacient nesouhlasí a z důvodu ochrany osobních údajů. Tyto pravidla by měli vzít do úvahy osobitosti pilotů, pro které je riziko ztráty pilotní licence nejen finanční povahy, ale ztrátou i zájmu o létání a mohlo by je odradit od vyhledání vhodné zdravotní péče.
- Německé ministerstvo dopravy (BMVI a Spolková komora lékařů (Bundesärztekammer BÄK) neprodleně upraví směrnice pro všechny poskytovatele zdravotní péče:
 - uvědomí je o možnostech porušení lékařského tajemství a poskytnutí údajů úřadu pro civilní letectví, pokud zdravotní stav pilota představuje bezpečnostní riziko.
 - definuje pojmy “hrozící nebezpečí” and “všeobecné ohrožení” pokud se jedná o otázky zdravotního stavu pilota.
 - Snížení (odstranění) právních důsledků pro poskytovatele zdravotní péče porušujících lékařské tajemství v dobré víře zmírnit nebo odvrátit všeobecné ohrožení.
- EASA zajistí, aby evropští provozovatelé zavedli „peer support program“ pro piloty a jejich rodiny či partnery a diskutovali otázky osobních problémů a mentálního zdraví s podmínkou zajištění důvěrnosti informací v prostředí „just culture“. Cílem je poskytnout pomoc a podporu k zajištění letové bezpečnosti a pokud možno, návrat pilota do služby.

EASA AMC₁ MED.B.060 Psychologie

- (a) **Při podezření nebo zjištění psychologické poruchy (deficitu) u žadatele,** by žadatel měl být odeslán k psychologovi k odbornému vyjádření a doporučení.
- (b) Předložené důkazy by měly být ověřitelné **u identifikovatelného zdroje, u něhož vznikly pochybnosti o duševní způsobilosti nebo osobnosti příslušného jedince.** Zdroji takové informace mohou být nehody nebo incidenty, problémy ve výcviku nebo při přezkoušení odborné způsobilosti, kriminální činy nebo poznatky, důležité ve vztahu k bezpečnému výkonu práv udělených příslušným průkazem způsobilosti.
- (c) Psychologické vyhodnocení může obsahovat získání životopisných údajů, posouzení předpokladů, stejně jako osobnostní testy a psychologický rozhovor.
- (d) Psycholog postoupí písemnou zprávu AME, AeMC nebo úřadu vydávajícímu průkazy způsobilosti s podrobným osobním stanoviskem a doporučením.

Závěr

- **Psychologický deficit** není možné prokázat jinak, než odborným psychologickým vyšetřením s využitím k tomu určených metod.
- **Psychologické vyšetření je samo o sobě, nebo v návaznosti na jiné lékařské odbory, může indikovat nutnost dalších vyšetření** nebo podstatným způsobem doplňovat klinický obraz a napomocť k rozhodnutí při posouzení komplexní zdravotní a mentální způsobilosti.
- **Snahy o redukci psychologického posuzování** představují krok zpátky a znamenají ignorování hledisek, která jsou v přímě souvislosti s bezpečným chováním v letectví.